

ד"שאור" —

תרומה בטלה באחד ומאה. והיינו סאה תרומה, האסורה לזרים, שנתערכה במאה סאים של חולין, הרי היא בטלה והתערוכת מותרת לזרים. אבל אם נתערכה בפחות ממאה, הכל אסור לזרים.

ובדבר ה"מחמץ" — מתפיח את העיסה, אינה בטלה אף במאה ויותר מפני חשיבותו. לפיכך, המחמץ עיסת חולין בשאור של תרומה, אף שיש בעיסת החולין יותר ממאה כנגד שאור התרומה — אסורה כל העיסה לזרים.

והברייתא המתירה לזרוע בשדה שנזדבלה בזבל עבודת כוכבים ולשחוט את הפרה שנתפטמה בכרשיני עבודת כוכבים אינה כרבי יוסי, שהרי הוא מודה לחכמים בעבודת כוכבים ש"זה וזה גורם אסור", אלא שנחלקו בדבר תנאים אחרים:

הא, הברייתא הסוברת "זה וזה גורם אסור", נשנתה כדברי רבי אליעזר. והא הברייתא הסוברת "מותר" היא כדברי רבנן.

ודנה הגמרא: הי, היכן מצינו שנחלקו רבי אליעזר ורבנן בדין "זה וזה גורם"?

אילימא אם נאמר רבי אליעזר ורבנן

ועוד מבאר שגם באיסורי הנאה יש שתי הגדרות אלו "נהנה" ו"מרוויח". "נהנה" הוא עצם הנאה ונחת רוח, ו"משתרשי" הוא רווח שבלעדי האיסור ברור שלא היה מגיע לריווח זה.

ולכן הנוטע אגוז של ערלה "מרוויח" מכך שאילולי האגוז היה צריך להביא אגוז אחר. וזה הטעם לומר "זה וזה גורם — מותר", כיון שאינו "ברור" שהרווחתו היא מהאיסור שהרי יש לו גם רווח מההיתר, אין כאן איסור מדין "משתרשי".

ומה שהתוס' סוברים שלדעת רבי יוסי אסורים הפירות עצמם מהאגוז, הוא משום דהם סוברים כדעת הרמב"ן [מובא בר"ן על הרי"ף] דבמבטל בידים ונוטע ממש, דינו כמבטל איסור לכתחילה, וההלכה היא שהמבטל איסור לכתחילה — אסור אפילו בדיעבד.

ולבריו, בהא גופא נחלקו התנאים אם "זה וזה גורם" מותר או אסור, דיש לומר כיון שאין באחד מהם לבדו כח ל"ייצר" את הדבר הנגרם, לכן נקרא שלא זה ולא זה גרמוהו, ויש לומר בהיפך שגם זה וגם זה גרמוהו.

המתיר, ומה בכך, הרי סוף סוף נהנה עתה מן האיסור.

וראה שם שמוכיח מהרבה ראיות שאין לומר שעתה נהנה מן הגורם.

לכן מבאר על פי דברי הקצות החושן הידועים [סימן רמ"ו סעיף ב] — שהקצות מחלק בין "נהנה", לבין "משתרשי" והוא מה שנשאר בידו ריווח. שב"נהנה" לא שייך לומר "לא נהייתי מאיסור הנאה כיון שהייתי מתענה", שאף שהאמת היא כדבריו והיה מתענה, מכל מקום נהנה בהנאת גרונו ובהנאת מעיו, ואם היה מתענה — לא היה נהנה, וחיובו הוא על עצם הנאה. מה שאין כן ב"משתרשי", שאנו דנים אם הרוויח מממון חבירו, או שייך לומר "הייתי מתענה" [היא סברת התוס' במסכת חולין באכל מתנות כהונה, ואין כאן מקום להאריך] ולא הייתי מוציא את מעותי לדבר זה. והסכים עמו הנתיתות המשפט.

חילוק זה הוא בינינו ממונות. ומאריך השערי יושר לבאר סברא זו, ומוסיף שחיוב על "משתרשי" הוא רק כשהדבר ברור שעתה מרוויח מהשני.